

อิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เดือนจิตร กฤตลักษณ์

เสรี ชัดเข้ม และ สมหมาย แจ่มกระจ่าง

มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรุนแรงในชุมชนและปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยสร้างกรอบแนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1977, 1986) และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โมเดลที่เสนอประกอบด้วยตัวแปรแฝง 4 ตัว ได้แก่ ความรุนแรงในชุมชน พฤติกรรมก้าวร้าว อาการซึมเศร้า และความล้มเหลวทางการเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2549 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี และ ฉะเชิงเทรา จำนวน 337 คน เลือกมาโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสอบถามลักษณะของนักเรียน แบบสอบถามการพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในชุมชน มาตรการวัดพฤติกรรมก้าวร้าว และ มาตรการภาวะซึมเศร้าในนักเรียน การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานด้วยโปรแกรม SPSS และวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยโปรแกรม LISREL

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ปรับแก้แล้วสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ เท่ากับ 11.27 ที่องศาอิสระเท่ากับ 25 ความน่าจะเป็นเท่ากับ .99 คำนวณวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.99 คำนวณวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.00 และ ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ 0.00 ตัวแปรในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของความล้มเหลวทางการเรียนได้ร้อยละ 10 แสดงว่าการพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในชุมชนมีอิทธิพลต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านพฤติกรรมก้าวร้าวและอาการซึมเศร้าของนักเรียน

ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีวิทยาการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา ปีการศึกษา 2550 อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รศ.ดร. เสรี ชัดเข้ม และ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รศ.ดร. สมหมาย แจ่มกระจ่าง

The Effect of Exposure to Community Violence on the Academic Failure of Grade 9 Students

Tuanchit Kritalux

Seree Chadcham and Sommai Jamkrajang

Burapha University, Thailand

ABSTRACT

The purpose of this research was to develop and validate a casual relationship model of community violence and personal factors thought to be related to the academic failure of Grade 9 students, based on the Social Learning Theory of Bandura (1977, 1986) and related literature. The proposed model consisted of four latent variables: community violence, aggressive behavior, depression, and academic failure. The sample, derived by mean of multi-stage random sampling, consisted of 337 Grade 9 students in schools under the educational service area office of Chon Buri and Chachoengsao during the academic year 2006. The research instruments included a student characteristic questionnaire, community violence exposure questionnaire, an aggressive behavior scale, and a student depression scale. Data were analyzed by descriptive statistical analysis through SPSS, and causal relationships investigated with LISREL.

Results indicated that the adjusted model was consistent with empirical data. Goodness of fit indicators included a chi-square value of 11.27 with 25 degrees of freedom, $p = .99$, Goodness of fit index 0.99; Comparative fit index 1.00; Root mean square error of approximation 0.00. The variables in the model accounted for 10 percent of academic failure. Exposure to community violence had a statistically significant indirect impact on academic failure by affecting through aggressive behavior and depression.

Based on a master's thesis in Educational Research Technology, Burapha University, under the supervision of Assoc. Prof. Seree Chadcham, Ph.D., and Assoc. Prof. Sommai Jamkrajang, Ph.D.

ความนำ

ขณะที่มีข่าวชื่นชมเด็กไทยที่ไปแข่งขันโอลิมปิกวิชาการ และได้รับเหรียญรางวัลกลับมายังประเทศไทยทุกปี แต่อีกด้านหนึ่งกลับพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กไทยส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ จากการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (National Test: NT) ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในช่วงปี พ.ศ.2543-2545 ปรากฏว่า คะแนนโดยรวมทั้งสามระดับชั้นต่ำกว่าร้อยละ 50 (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2545) สำหรับการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (NT) ในปี พ.ศ.2546 ปรากฏว่า นักเรียนทั้งสามระดับชั้นมีคะแนนเฉลี่ยเพียงร้อยละ 35-40 และการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (General Achievement Test: GAT) ใน 8 กลุ่มสาระวิชา ปรากฏว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 40 ทุกวิชา และที่สำคัญนักเรียนทั้งสามระดับชั้นร้อยละ 80-90 มีทักษะการคิดวิเคราะห์ในระดับต่ำมาก ถึงขั้นต้องปรับปรุง (วีรนุช ปิณฑาณิข, 2547: 13)

นอกจากผลคะแนนการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (NT) ที่บ่งชี้ถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่ต่ำลงแล้ว ผลการสอบเข้ามหาวิทยาลัย ปี พ.ศ.2546 ปรากฏในลักษณะใกล้เคียงกัน กล่าวคือ เด็กที่สมัครสอบเข้ามหาวิทยาลัยมากกว่าร้อยละ 90 ได้คะแนนไม่ถึงครึ่งแทบทุกวิชา นอกจากนี้ รายงานการประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้เชิงลึกในโรงเรียน 80 แห่ง ปี พ.ศ.2546 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำ โดยนักเรียนกว่าร้อยละ 90 มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ต้องแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับผลการจัดอันดับของสถาบันไอเอ็มดี (International Institute for Management Development: IMD) ที่จัดอันดับความสามารถด้านการศึกษาของไทยปี พ.ศ.2546 ให้อยู่อันดับที่ 50 รั้งท้าย ซึ่งตกลงจากอันดับ 48 ที่เคยอยู่เดิม (วีรนุช ปิณฑาณิข, 2547: 13) สอดคล้องกับผลการวิจัยระยะยาวในเด็กไทยของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขที่พบว่า ปัญหาใหญ่สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันนี้คือ ปัญหาพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กไทยที่ลดต่ำลง โดยมีไอคิวเฉลี่ยเหลือเพียง 87 จุด ซึ่งต่ำกว่าระดับไอคิวมาตรฐาน มีเด็กเพียงแค่ร้อยละ 5 เท่านั้นที่มีไอคิวในระดับสูงและสูงกว่าปกติ (สยามทักษิณ, 2547; สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2545) จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า ผลลัพธ์ ที่ปรากฏข้างต้นสามารถเป็นดัชนีชี้วัดความตกต่ำของคุณภาพการศึกษาโดยรวมของประเทศได้ ซึ่งหลายฝ่ายมองว่าปัญหาเชิงโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาที่หมักหมมมาเป็นระยะเวลานาน ตลอดจนนโยบายการศึกษาที่เปลี่ยนบ่อยครั้ง ปัญหาทางครอบครัวของนักเรียนที่หลากหลาย และปัญหาสังคมอื่นๆ ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้คุณภาพการศึกษาตกต่ำลงได้ นอกจากนี้ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันก็ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กได้เช่นกัน (วีรนุช ปิณฑาณิข, 2547: 12)

ความรุนแรงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทุกวันในสังคมไทยปัจจุบัน และยิ่งนับวันจะยิ่งกระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่ของประชาชนมากขึ้นทุกที ความรุนแรงที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน คือ ปัญหาอาชญากรรมทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากสัดส่วนคดีชีวิต ร่างกาย และเพศ เพิ่มขึ้นจาก 49.47 ในปี

พ.ศ.2540 เป็น 60.98 ต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ.2545 และสัดส่วนคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินเพิ่มขึ้นจาก 93.60 ในปี พ.ศ.2540 เป็น 110.59 ต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ.2545 และอัตราการถูกฆ่าตายเพิ่มขึ้นจาก 5.6 ในปี พ.ศ.2540 เป็น 7.7 ต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ.2546 (อุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์, 2549: 7) โดยการก่ออาชญากรรมมีรูปแบบที่ซับซ้อน และมีแนวโน้มที่จะทวีจำนวนและทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน (นันทพันธ์ ชินล้าประเสริฐ, 2546: 1) ดังเห็นได้จากข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนให้ได้รับรู้ทุกวัน ข่าวของการทำร้าย การเงินฆ่าด้วยวิธีการ โหดเหี้ยมและพิสดารทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าหั่นศพ หรือการตัดอวัยวะของศพ หรือการทำร้ายร่างกายระหว่างคนในครอบครัวที่สามารถ “มองเห็น” ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินได้อย่างชัดเจน จัดเป็นความรุนแรงทางตรง (Direct Violence) เป็นความเสียหายที่มองเห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน ทำให้ความรุนแรงจัดเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข แต่การกระทำ ความรุนแรงไม่อาจจะพิจารณาเพียงแค่ผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น เพราะความรุนแรงเป็นปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อน จึงมีความรุนแรงอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน เพราะไม่มีผลกระทบของความเสียหายให้สังเกตและวัดได้ ทำให้ปรากฏการณ์เหล่านี้ถูกมองข้ามไป แต่ปรากฏการณ์ที่มองเห็นได้ไม่ชัดเจนนี้สามารถสนับสนุนหรือนำมาให้เกิดการทำร้ายทางกาย ทางใจ การทำลายล้างระหว่างกลุ่มคน ก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย ชีวิตและทรัพย์สินได้เช่นกัน (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2545: 130-144)

การรับรู้เรื่องราวของความรุนแรงจะทำให้เกิดการเรียนรู้ ส่งผลต่อเจตคติ อารมณ์และก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านดีและไม่ดี (กัญญา สุวรรณแสง, 2540: 157-158) ครอบครัว ที่เกิดความรุนแรงเป็นประจำ การเห็นแม่ถูกทำร้าย หรือแม้กระทั่งการที่ตัวเองอาจถูกพ่อทำร้าย เด็กจะเติบโตมาท่ามกลางความหวาดกลัว โดยเด็กที่ถูกทำร้ายโดยตรงหรือพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรง จะส่งผลต่อพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจและทัศนคติของเด็กที่มีต่อสังคม ซึ่งจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อพัฒนาการของเด็กทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม (ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา, กฤตยา อาชวนิจกุล และ วาสนา อิ่มอม, 2542: 1-2) โดยผลที่ตามมามีสองประการ คือ ประการแรก เมื่อเด็กเห็นตัวแบบที่ก้าวร้าว ก็จะเก็บจำหรือจำไว้ในสมอง แล้วแสดงออกในเวลาต่อมาหรือไม่แสดงออกก็ได้ เด็กมักมีความทุกข์ มีแนวโน้มโทษตนเอง ซึมเศร้าได้ง่าย ไม่เห็นคุณค่าของตนเอง ขาดความมั่นใจ ขาดสมาธิ ความสามารถในการเรียนรู้ต่ำ ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้ยาก ชอบอยู่คนเดียว ไม่มีเพื่อน อาจตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงได้ในอนาคต และมีแนวโน้มฆ่าตัวตาย ประการที่สอง เด็กมักเป็นคนใจร้อน วู่วาม หงุดหงิดง่าย ก้าวร้าว ชอบใช้ความรุนแรง ชอบข่มขู่ มักมีเรื่องชกต่อยหรือทะเลาะวิวาทเป็นประจำ ทารุณ โหดร้าย ชอบโทษผู้อื่น กลายเป็นเด็กเกร ขาดสมาธิ ความสามารถในการเรียนรู้ต่ำ และมักมีบุคลิกภาพต่อต้านสังคม ซึ่งกระทบถึงพฤติกรรมของเด็กในระยะยาว กล่าวคือ เด็กเหล่านี้จะมีความโน้มเอียงที่จะกระทำ ความรุนแรงอย่างเดียวกัน หรือคล้าย ๆ กับประสบการณ์ในอดีตที่เคย พบเห็นหรือเคยถูกทำร้าย กระทำกับผู้ที่อ่อนวัยกว่า และเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็มักจะใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ทำให้ความรุนแรง ถูกถ่ายทอด

สู่รุ่นต่อรุ่น (รัตโนทัย พลับรูการ, 2539: 206; สุขภาพจิต, 2545; อำพล สุอำพัน, 2542 ก: 23-24) และสอดคล้องกับแนวคิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมในสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1986) ที่เชื่อว่า บุคคล พฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน

ความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลก่อรูปขึ้นมาจากองค์ประกอบสองส่วน คือ พันธุกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาแต่กำเนิดและสิ่งแวดล้อมซึ่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ ความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลจะพัฒนาตลอดเวลาและเพิ่มมากขึ้นตามอายุ โดยความสามารถทางสติปัญญาที่เป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อม จะยังคงพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ ตามประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับ ดังนั้น สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์รอบตัวเด็กจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเรียนรู้และเข้าใจปัญหา ซึ่งจะส่งผลต่อไปยังระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก เพราะสิ่งแวดล้อมหรือการอบรมเลี้ยงดูที่มีความรัก มีความอบอุ่น มีความผูกพัน จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสมองของเด็ก และในทางตรงกันข้ามสิ่งแวดล้อมหรือการอบรมเลี้ยงดูที่ทำให้เด็ก เกิดความเครียด เกิดความวิตกกังวล หรือถูกทำร้ายจะยับยั้งการเจริญเติบโตและยับยั้งพัฒนาการทางสมอง ทำให้เด็กไม่มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ (สันสนีย์ ฉัตรคุปต์, 2545: 6) และอาจกล่าวได้ว่าความรุนแรง คือ การสกัดกั้นศักยภาพของมนุษย์ (Mason, 2002: 118) หรือการสกัดกั้นศักยภาพทางการศึกษา (ชัยวัฒน์ สถาปิตานนท์, 2539: 9) สภาพสังคมไทยที่ปรากฏความรุนแรงให้เห็นอยู่เนือง ๆ จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาคุณภาพการศึกษาที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่

ดังนั้น สภาพสังคมปัจจุบันที่ตึงเครียด อันเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาอื่น ๆ อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้คนในสังคมเกิดความวิตกกังวล เกิดความเครียด หงุดหงิดง่าย อารมณ์เสีย ขาดความอดทน หลายคนจึงแสดงความก้าวร้าวออกมาง่าย ๆ บ่อย ๆ และรุนแรงมากขึ้น และสังคมที่ปรากฏเหตุการณ์ความรุนแรงให้เห็นอยู่เนือง ๆ ก็จะส่งผลต่อมายังผู้พบเห็น โดยเฉพาะเด็กที่พบเหตุการณ์ความรุนแรงบ่อย ๆ จะมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กและส่งผลกระทบไปยังผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชาวสซ์และกอร์แมน (Schwartz & Gorman, 2003) ที่ศึกษาการใช้ความรุนแรงในชุมชนและความล้มเหลวทางการเรียน ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-5 จำนวน 237 คน ในนครลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งสภาพชุมชนโดยทั่วไปในเขตพื้นที่ที่ศึกษามีอัตราการก่ออาชญากรรมอยู่ในระดับปานกลาง แต่ในพื้นที่ใกล้เคียงมีอัตราการก่ออาชญากรรมเพิ่มสูงขึ้นตลอดเวลา ผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้น้อย และรายได้ต่อครอบครัวไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ผลการศึกษาปรากฏว่า นักเรียนที่พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในชุมชนมีความสัมพันธ์ทางตรงกับความล้มเหลวทางการเรียน และมีความสัมพันธ์ทางอ้อมผ่านพฤติกรรมก้าวร้าว และอาการซึมเศร้า

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นและการศึกษาเอกสารในอดีตเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาในประเทศไทย ยังไม่พบว่ามีรายงานการศึกษาความสัมพันธ์ของการพบเห็นความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่ปรากฏในรูปแบบต่างๆว่าสัมพันธ์กับ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหรือไม่อย่างไร โดยการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงที่เป็นสาเหตุของความล้มเหลวทางการเรียน ซึ่งจะสามารถใช้เป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาด้านพฤติกรรม ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลถึงคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยโดยรวม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กับข้อมูลเชิงประจักษ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

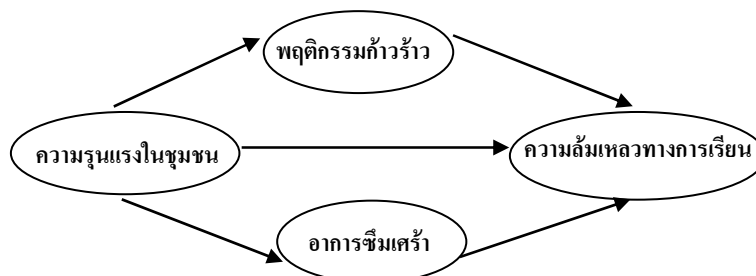
ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของแบนดูรา (1977, 1986) อธิบายว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ เด็กจะเรียนรู้พฤติกรรมเกี่ยวกับความรุนแรงได้สองลักษณะ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในลักษณะเป็นผู้ถูกระทำรุนแรง และการเรียนรู้จากการเลียนแบบ ซึ่งก็คือการเรียนรู้จากประสบการณ์อ้อมในลักษณะเป็นผู้เห็นเหตุการณ์ความรุนแรง การพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว ในสังคมแวดล้อม มีผลต่อการรับรู้และส่งผลถึงพฤติกรรมของบุคคล เด็กที่เติบโตในครอบครัวหรือในชุมชนที่มีความขัดแย้งและใช้ความรุนแรง จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านอารมณ์ ด้านพฤติกรรม และสติปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์โกวิทซ์ (Berkowitz, 1983) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากภาวะของอารมณ์ที่มีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเกิดจากความคับข้องใจ แรงกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมและนิสัยเดิม สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความซึมเศร้าของเบ็ค (Beck, 1972) ที่กล่าวว่า ความซึมเศร้ามีความสัมพันธ์กับปัจจัยสองประการ คือ เมื่อบุคคลได้รับประสบการณ์ภาวะวิกฤต และเมื่อบุคคลเกิดความคิดแง่ลบ (Negative Thinking) เกี่ยวกับตนเอง สิ่งแวดล้อม และอนาคต และจากงานวิจัยของชาวสซ์ และกอร์แมน (2003) ที่ศึกษาการใช้ความรุนแรงในชุมชนและความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-5 จำนวน 237 คน ในนครลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนที่พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในชุมชนมีความสัมพันธ์ทางตรงกับความล้มเหลวทางการเรียนและมีความสัมพันธ์ทางอ้อมผ่านพฤติกรรมก้าวร้าวและอาการซึมเศร้า ดังนั้น จึงตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ ดังนี้

1. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. ตัวแปรที่คาดว่าจะเป็นสาเหตุของความล้มเหลวทางการเรียน มีดังนี้

2.1 ความรุนแรงในชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อความล้มเหลวทางการเรียน และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านพฤติกรรมก้าวร้าว และผ่านอาการซึมเศร้า

2.2 พฤติกรรมก้าวร้าวมีอิทธิพลทางตรงต่อความล้มเหลวทางการเรียน

2.3 อาการซึมเศร้ามีอิทธิพลทางตรงต่อความล้มเหลวทางการเรียน

ภาพที่ 1 โมเดลสมมติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2549 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 8 จังหวัดภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดตราด มีผลการเรียนเฉลี่ยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ต่ำกว่า 2.00

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2549 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออก ที่มีผลการเรียนเฉลี่ยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ต่ำกว่า 2.00 จำนวน 408 คน

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง บูมส์มา (Boomsma, 1983 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542: 311) เสนอไว้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยที่ใช้โมเดลลิสเรลควรเป็น 400 คน ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่าง 408 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยใช้จังหวัดเป็นหน่วยในการสุ่ม สุ่มได้จังหวัดชลบุรีและจังหวัดฉะเชิงเทรา สุ่มรายชื่อโรงเรียนจาก

จังหวัดชลบุรีและจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดละ 12 โรงเรียนเท่า ๆ กัน ได้จำนวน 24 โรงเรียน และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายสุ่มนักเรียนจาก 24 โรงเรียน ๆ ละ 17 คน ได้นักเรียนจำนวน 408 คน

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบวัด และแบบเก็บข้อมูล จำนวน 5 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเติมคำในช่องว่าง และแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 6 ข้อ

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามการพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในชุมชน ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเอง มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 4 ระดับ จำนวน 60 ข้อ โดยวัดการพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในบริเวณบ้านจำนวน 20 ข้อ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .87 ในบริเวณโรงเรียนจำนวน 20 ข้อ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .89 และในชุมชน จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .94

ฉบับที่ 3 มาตรวัดพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นมาตรวัดพฤติกรรมก้าวร้าวของเสาวนีย์ เสียงดี ซึ่งวัดพฤติกรรมก้าวร้าวทางวาจา (12 ข้อ) และพฤติกรรมก้าวร้าวทางกาย (12 ข้อ) มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 24 ข้อ มีค่าความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ .86

ฉบับที่ 4 มาตรวัดภาวะซึมเศร้า เป็นมาตรวัดภาวะซึมเศร้าในเด็กของศาสตราจารย์แพทย์หญิง อุมพร ตรังคสมบัติ ซึ่งวัดอาการด้านอารมณ์ (6 ข้อ) ความรู้สึกไร้ประสิทธิภาพ (4 ข้อ) การมองตนเองในแง่ลบ (5 ข้อ) ความรู้สึกเบื่อหน่ายขาดความสนใจสิ่งรอบด้าน (8 ข้อ) และปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (4 ข้อ) มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ 3 ตัวเลือก จำนวน 27 ข้อ มีค่าความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ .83

ฉบับที่ 5 แบบเก็บข้อมูลคะแนนผลการเรียนเฉลี่ยสะสมทุกรายวิชา (GPA) มีลักษณะเป็นตารางเก็บข้อมูล ใช้สำหรับเก็บคะแนนผลการเรียนเฉลี่ยสะสมของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากนักเรียนด้วยตนเอง ระหว่างวันที่ 25 มกราคม – 20 กุมภาพันธ์ 2550 ได้แบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์ จำนวน 337 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 82.60

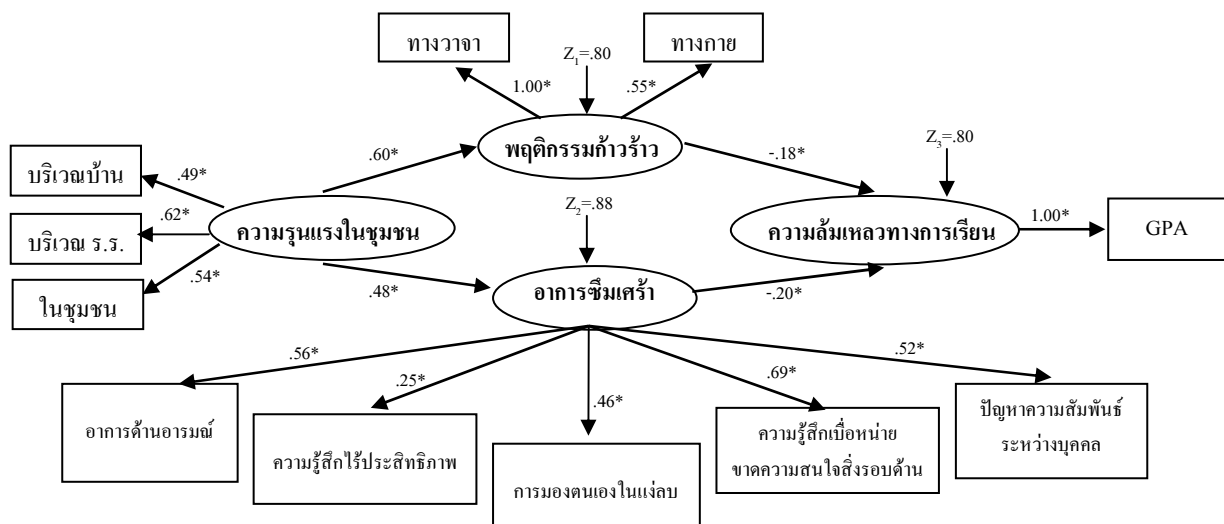
การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย ค่าความเบ้ ค่าความโด่ง และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ในโมเดลด้วยโปรแกรม SPSS

2. ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้โปรแกรม LISREL

ผลการวิจัย

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ปรับเป็นโมเดลประหยัด สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี ค่าสถิติไค-สแควร์ มีค่าเท่ากับ 11.27 ที่องศาอิสระ (*df*) เท่ากับ 25 ความน่าจะเป็นทางสถิติ (*p*) เท่ากับ .99 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.99 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.98 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.00 ดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.02 ดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.00 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานสูงสุด เท่ากับ 1.20 ซึ่งมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์ (± 2.00) และกราฟคิวพล็อต มีความชันมากกว่าเส้นทแยงมุม สำหรับค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ของตัวแปรความล้มเหลวทางการเรียนมีค่าเท่ากับ .10 แสดงว่า ตัวแปรทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความล้มเหลวทางการเรียนได้ร้อยละ 10 ดังแสดงในภาพที่ 2 และตารางที่ 1

* $p < .05$

$$R^2 = .10$$

ภาพที่ 2 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ปรับเป็นโมเดลประหยัด

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ปรับเป็นโมเดลประหยัด

ตัวแปรสาเหตุ	ความล้มเหลวทางการเรียน			อาการซึมเศร้า			พฤติกรรมก้าวร้าว		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE
ความรุนแรงในชุมชน	-.20*	-.20*	-	.48*	-	.48*	.60*	-	.60*
	(.04)	(.04)	-	(.10)	-	(.10)	(.07)	-	(.07)
พฤติกรรมก้าวร้าว	-.18*	-	-.18*						
	(.05)	-	(.05)						
อาการซึมเศร้า	-.20*	-	-.20*						
	(.07)	-	(.07)						

* $p < .05$

ไค-สแควร์ = 11.27; $p = .99$; $df = 25$; GFI = 0.99; AGFI = 0.98; CFI = 1.00; SRMR = 0.02; RMSEA = 0.00; Largest Standardized Residual = 1.20; R-SQUARE ของความล้มเหลวทางการเรียนเท่ากับ .10

TE = ผลรวมอิทธิพล IE = อิทธิพลทางอ้อม DE = อิทธิพลทางตรง

ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงและส่งผลต่อตัวแปรตามความล้มเหลวทางการเรียน มี 2 ตัวแปรคือ ตัวแปรพฤติกรรมก้าวร้าว และตัวแปรอาการซึมเศร้า โดยตัวแปรพฤติกรรมก้าวร้าวส่งอิทธิพลทางตรงในทิศทางลบขนาดอิทธิพลเท่ากับ .18 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 แสดงว่า พฤติกรรมก้าวร้าวมีอิทธิพลต่อความล้มเหลวทางการเรียน และยังมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้นเท่าใด ผลการเรียนก็จะต่ำลงเท่านั้น สำหรับตัวแปรอาการซึมเศร้าส่งอิทธิพลทางตรงในทิศทางลบขนาดอิทธิพลเท่ากับ .20 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 แสดงว่า อาการซึมเศร้ามีอิทธิพลต่อความล้มเหลวทางการเรียน และยังมีอาการซึมเศร้ามากขึ้นเท่าใด ผลการเรียนก็จะต่ำลงเท่านั้น

ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อตัวแปรตามความล้มเหลวทางการเรียนมีเพียงหนึ่งตัวคือ ตัวแปรความรุนแรงในชุมชน ซึ่งส่งอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางบวกผ่านทั้ง ตัวแปรพฤติกรรมก้าวร้าวและตัวแปรอาการซึมเศร้า โดยส่งผลในทิศทางบวกขนาดอิทธิพลเท่ากับ .60 และ .48 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ตามลำดับ แสดงว่า ความรุนแรงในชุมชนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวและอาการซึมเศร้า และหากพบเห็น

เหตุการณ์ความรุนแรงบ่อยครั้ง หรือพบเห็นเหตุการณ์ที่มีระดับความรุนแรงมาก ๆ เท่าใด ก็จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว หรืออาการซึมเศร้ามากขึ้นเท่านั้น

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ความล้มเหลวทางการเรียนได้รับอิทธิพลทางตรงจากพฤติกรรมก้าวร้าว และอาการซึมเศร้า ในขณะที่พฤติกรรมก้าวร้าวและอาการซึมเศร้าได้รับอิทธิพลทางตรงจากความรุนแรงในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของแบนดูรา (1977) สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์โกวิทซ์ (Berkowitz, 1983) สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความซึมเศร้าของเบ็ค (Beck, 1972) แต่แตกต่างจากงานวิจัยของชาวสซ์ และเกอร์แมน (2003) ดังนั้น จึงอภิปรายผลการวิจัยทั้งที่เป็นไปตามสมมติฐาน และไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ดังนี้

ผลการวิจัยที่เป็นไปตามสมมติฐานของตัวแปรที่อยู่ในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ความรุนแรงในชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าว โดยส่งผลในทิศทางบวก แสดงว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในชุมชนบ่อย ๆ หรือพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่กระทบกระเทือนจิตใจมากเท่าใด จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) แบนดูรา (1977) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ได้เป็นสิ่งที่ดีดัดมาโดยธรรมชาติ มนุษย์ต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยตนเอง พฤติกรรมของมนุษย์จึงเกิดจากการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ พฤติกรรมก้าวร้าวก็เช่นเดียวกับพฤติกรรมทางสังคมอื่น ๆ ที่เกิดจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จะเป็นการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นผู้ถูกกระทำ ความรุนแรง และการเรียนรู้จากประสบการณ์อ้อม จะเป็นการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นผู้พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรง สรุปได้ว่าเด็ก ๆ จะสังเกตพฤติกรรมของผู้ใหญ่ทั้งที่ก้าวร้าวและไม่ก้าวร้าว โดยพฤติกรรมก้าวร้าวจะเป็นระบบหมุนเวียน คือถ้ามีพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก็จะมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างอื่นต่อไปอีก สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์โกวิทซ์ (Berkowitz, 1983) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากภาวะของอารมณ์ที่มีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดลอมซึ่งอาจเกิดจากความคับข้องใจ แรงกระตุ้นจากสภาพแวดลอมและนิสัยเดิม โดยเมื่อมีความคับข้องใจจากสิ่งรอบตัวมาก ๆ และสภาพแวดลอมเอื้ออำนวย ก็จะสามารถเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้มากขึ้น สอดคล้องกับศักดิ์ศรี ภิบาลบรรพตเขตต์ และสุพล ปธานวนิช (2538) ที่กล่าวว่า การเลียนแบบพฤติกรรม การใช้ความรุนแรงเกิดจากการที่เด็กเรียนรู้จากตัวแบบทางพฤติกรรมที่ปรากฏในครอบครัว กลุ่มเพื่อน สังคม และสื่อมวลชน

ดังนั้น เมื่อเด็กเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีรุนแรง ย่อมทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว เรียนรู้ และซึมซับการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีรุนแรงด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชไมพร ทวีศรี รังสรรค์

วรวงส์ และชยันตร์ธร ปทุมานนท์ (2542) ที่พบว่า ลักษณะที่เพิ่มความเสี่ยงต่อการกระทำรุนแรง และกระทำ ความผิดในวัยรุ่น คือ ลักษณะทางครอบครัว ได้แก่ บิดามารดาแยกกันอยู่ สมาชิกในครอบครัวใช้สารเสพติด ใช้ ความรุนแรงในครอบครัว ลักษณะทางพฤติกรรมและสังคมไม่ดี ได้แก่ ใช้สารเสพติด ดื่มสุรา พกพาอาวุธ เคย พบเห็นเหตุการณ์ที่รุนแรงหรือผิดกฎหมาย และสอดคล้องกับผลการศึกษาของชาวสซ์ และกอร์แมน (2003) ที่ พบว่า นักเรียน ที่พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในสังคมมีความสัมพันธ์ทางตรงกับพฤติกรรมก้าวร้าว

ความรุนแรงในชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อการซึมเศร้า โดยส่งผลในทิศทางบวก แสดงว่า นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในชุมชนบ่อย ๆ หรือพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่ กระทบกระเทือนจิตใจมากขึ้นเท่าใด จะมีอาการซึมเศร้ามากขึ้นเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีปัญญานิยม (Cognitive Theory) ของเบ็ค (1967) อธิบายว่า อารมณ์และพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ โดย การทำงานของกระบวนการทางปัญญา คือ เมื่อบุคคลรับสิ่งเร้าเข้าไป กระบวนการทางปัญญาจะรับรู้และแปล ความสิ่งเร้าที่เข้ามา ทำให้บุคคลแสดงอารมณ์และพฤติกรรมต่อสิ่งเร้านั้น ๆ อารมณ์และพฤติกรรมนั้น ๆ จะมี อิทธิพลย้อนกลับต่อกระบวนการทางปัญญา ความรู้สึก และความคิดมีความสัมพันธ์ต่อกัน และมักจะเสริมแรง ซึ่งกันและกัน จึงเป็นผลทำให้เกิดความบกพร่องทางอารมณ์และความคิดมากยิ่งขึ้น ซึ่งองค์ประกอบพื้นฐานของ ภาวะซึมเศร้าเกิดจากประสบการณ์ครั้งแรก ๆ ของชีวิต ทำให้บุคคลเกิดการประมวลเรื่องราว หรือสร้าง โครงสร้างความคิดเกี่ยวกับตนเองและโลก ภายหลังประมวลเรื่องราวเหล่านั้น จะมีอิทธิพลต่อการรับรู้ การ ประเมินค่าสิ่งเร้า และการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ความสามารถในการคาดการณ์ถึงผลลัพธ์จากสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มา กระทบ และการแสดงความรู้สึกของแต่ละคนขึ้นอยู่กับที่ได้รับความช่วยเหลือ และความสามารถของตนที่จะ ทำหน้าที่อย่างปกติ ซึ่งบุคคลที่เกิดภาวะซึมเศร้านั้นมักจะพบกับประสบการณ์ที่เจ็บปวด ประสบกับปัญหาทาง อารมณ์ ไม่สามารถปรับตัวได้ จึงประมวลเรื่องราวที่ผิดพลาด หรือบิดเบือนจากความเป็นจริงสะสมมาเรื่อย ๆ เกิด ความเสียสมดุลของการพัฒนาโครงสร้างทางความคิด ซึ่งโครงสร้างทางความคิดนี้ทำให้บุคคลนั้นเรียนรู้ว่า ตนเองไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเหตุการณ์นั้นได้ ต่อมาเมื่อบุคคลประสบภาวะวิกฤตในชีวิต ประกอบกับการประมวลเรื่องราวที่ผิดพลาดในอดีตก็จะกระตุ้นเตือนบุคคลนั้นให้เกิดความคิดอัตโนมัติทางลบ ยังผลให้เกิดภาวะซึมเศร้าตามมา ภาวะซึมเศร้า ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่าใด ความคิดอัตโนมัติด้านลบก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้น เท่านั้น ทั้งความถี่และความรุนแรง แต่ความคิดที่เป็นเหตุผลกลับยิ่งลดลง เกิดอาการและการแสดงของภาวะ ซึมเศร้าทั้งทางด้านอารมณ์ ความคิด แรงจูงใจ ร่างกาย และพฤติกรรม ซึ่งจะเพิ่มมากขึ้นเป็นวงจรรูปแบบนี้ไปเรื่อย ๆ

นอกจากนี้ในเด็กที่ครอบครัวแตกแยก บิดามารดาหย่าร้าง หรือบิดามารดาทะเลาะวิวาทกันเป็น ประจำ มักมองตนเอง มองชีวิตในเชิงลบ และมีอาการซึมเศร้าได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อังคณา ปรีชาเมตตา และดวงใจ กษานติกุล (2541) ที่พบว่า สภาพครอบครัว ที่แตกแยก หรือสภาพครอบครัวที่มีทะเลาะ วิวาทกันบ่อย ๆ มีผลต่อความทุกข์ของอารมณ์ซึมเศร้าของเด็กในครอบครัวนั้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อร พรธณ เมฆสุกะ (2542) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญ คือ ปัจจัยด้านบิดา

มารดา สถานภาพการสมรสแบบหย่าร้างหรือแยกกันอยู่ มีรายได้ต่ำ ระดับการศึกษาต่ำ ปัญหาสุขภาพ และบรรยากาศภายในบ้านที่ไม่เป็นสุข สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กัลญา แก้วอินทร์ (2545) ที่พบว่า ปัญหาความเครียดในครอบครัว มีความสัมพันธ์เชิงลบกับภาวะซึมเศร้า และเป็นปัจจัยร่วมกันที่ทำนายการเกิดภาวะซึมเศร้าได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชาวสซ์ และกอร์แมน (2003) ที่พบว่า นักเรียนที่พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในสังคมมีความสัมพันธ์ทางตรงกับอาการซึมเศร้า

พฤติกรรมก้าวร้าวมีอิทธิพลทางตรงต่อความล้มเหลวทางการเรียน โดยส่งผลในทิศทางลบ แสดงว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวมากเท่าไร จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำลงเท่านั้น สอดคล้องกับชไมพร ทวีศรี รังสรรค์ วรวงษ์ และ ชัยนัทรธร ปทุมานนท์ (2542) ที่พบว่ากลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชนเชียงใหม่ที่ต้องคดีกระทำความผิดด้านต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่ มีระดับผลการเรียนต่ำ และเคยพบเห็นเหตุการณ์รุนแรงหรือผิดกฎหมาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชาวสซ์ และกอร์แมน (2003) ที่พบว่า พฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ไม่มีคุณภาพ

อาการซึมเศร้ามีอิทธิพลทางตรงต่อความล้มเหลวทางการเรียน โดยส่งผลในทิศทางลบ แสดงว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีอาการซึมเศร้ารุนแรงมากเท่าไร จะมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนต่ำลงเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีปัญญานิยม (Cognitive Theory) ของเบ็ค (1967,1972) ที่อธิบายว่า อารมณ์และพฤติกรรมของบุคคลที่แตกต่างกัน เป็นผลมาจากโครงสร้างความคิดที่แตกต่างกันไปในแต่ละคน โครงสร้างความคิดมีความสลับซับซ้อนที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์ประกอบทางจิตใจหรือต่อสถานการณ์เฉพาะ โดยโครงสร้างความคิดจะเป็นตัวจัดกระทำ กับสถานการณ์หรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ ยังผลให้แต่ละบุคคลมีอารมณ์และพฤติกรรมได้ตอบสิ่งเร้าที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันออกไป ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการสติปัญญาของบรูเนอร์ (1960) ที่อธิบายว่า การเจริญเติบโตทางสติปัญญา พัฒนาจากการตอบสนองสิ่งเร้าที่เพิ่มขึ้นจากสภาพธรรมชาติในลักษณะที่เป็นอิสระ โดยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เรียนรู้ และความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยใช้การทำงานของกระบวนการทางปัญญาอย่างเป็นระบบ คือ เมื่อบุคคลรับสิ่งเร้าเข้าไป กระบวนการทางปัญญาจะรับรู้และแปลความสิ่งเร้าที่เข้ามา ทำให้บุคคลแสดงอารมณ์และพฤติกรรมต่อสิ่งเร้านั้น ๆ อารมณ์และพฤติกรรม นั้น ๆ จะมีอิทธิพลย้อนกลับต่อกระบวนการทางปัญญา ความรู้สึก และความคิดมีความสัมพันธ์ต่อกันและมักจะเสริมแรงซึ่งกันและกัน

ดังนั้น เมื่อบุคคลไม่สามารถตอบสนองสิ่งเร้าในสภาพธรรมชาติ และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ก็จะทำให้การรับรู้บิดเบือนไปจากความเป็นจริง ซึ่งส่งผลต่อโครงสร้างความคิด อารมณ์ พฤติกรรม และสติปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุมาพร ตรังคสมบัติ และ ดุสิต ลิขนะพิชิตกุล (2539) ที่พบว่า เด็กที่มีอาการซึมเศร้าในระดับที่มีความสำคัญทางคลินิก และเด็กที่มีอาการซึมเศร้าในระดับรุนแรง มีผลการเรียนต่ำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อังคณา ปรีชาเมตตา และดวงใจ กสานติกุล (2541) ที่พบว่าระดับความซึมเศร้าและความสุขของอารมณ์ซึมเศร้า มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ สอดคล้องกับผล

การศึกษาของ อรพรรณ เมฆสุภะ (2542) ที่พบว่า นักเรียนที่มีภาวะซึมเศร้าระดับที่มีความสำคัญทางคลินิก และภาวะซึมเศร้าในระดับรุนแรง มีความสัมพันธ์กับผลการเรียนต่ำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กัลญา แก้วอินทร์ (2545) ที่พบว่า ผลการเรียนต่ำมีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้า และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชาวสซ์ และ กอร์แมน (2003) ที่พบว่า อาการซึมเศร้าของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบกับความล้มเหลวทางการเรียน

ผลการวิจัยที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานของตัวแปรที่อยู่ในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอิทธิพลของความรุนแรงในชุมชนที่มีต่อความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ความรุนแรงในชุมชนไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความล้มเหลวทางการเรียน อาจเนื่องมาจากนักเรียนที่ได้รับการอบรมสั่งสอน ได้รับรู้ถึงเจตคติ ได้เห็นพฤติกรรมที่เหมาะสม จากผู้ปกครอง จากครู จากกลุ่มเพื่อน หรือจากบุคคลอื่น ๆ ทำให้เกิดความโน้มเอียงต่อสิ่งที่ได้รับรู้ จึงไม่ทำพฤติกรรมเลียนแบบ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ที่อธิบายว่า พฤติกรรมของมนุษย์อาจเกิดจากการเลียนแบบ โดยกระบวนการต่าง ๆ 4 ประการ หนึ่งในสี่ประการนั้น คือ กระบวนการตั้งใจที่กล่าวว่า มนุษย์ไม่จำเป็นต้องแสดงพฤติกรรมทุกอย่างที่ตนเรียนรู้เสมอไป มนุษย์อาจเลือกเลียนแบบเฉพาะพฤติกรรมที่มีผลดีกับเขามากกว่า พฤติกรรมที่ให้โทษต่อเขา นอกจากนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจะอยู่ในระดับสูงหรือระดับต่ำ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหรือปัจจัยเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ขึ้นอยู่กับหลายองค์ประกอบหลายปัจจัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วัชร จรูญผล (2550) ที่พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่บรรยากาศในชั้นเรียน คุณภาพการสอน ความรู้พื้นฐานเดิม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เจตคติ และเวลาที่ใช้ในการเรียน ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ความรุนแรงในชุมชนจึงไม่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยตรง นั่นคือ ความรุนแรงในชุมชนเป็นสาเหตุโดยตรงที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวหรือเกิดอาการซึมเศร้ามากขึ้น ซึ่งทั้งพฤติกรรมก้าวร้าวและอาการซึมเศร้านี้เป็นสาเหตุโดยตรงที่ทำให้เกิดความล้มเหลวทางการเรียน จึงกล่าวได้ว่า ความรุนแรงในชุมชนมีความสัมพันธ์โดยอ้อมกับความล้มเหลวทางการเรียน โดยผ่านพฤติกรรมก้าวร้าว หรืออาการซึมเศร้า

ข้อเสนอแนะ

การนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีสาเหตุเกิดจากพฤติกรรมก้าวร้าว และอาการซึมเศร้า ซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวนักเรียนเอง ที่มีสาเหตุมาจากความรุนแรงในชุมชน ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมด้านลบที่จะส่งผลต่อความล้มเหลวทางการเรียน ดังนี้

1. ความรุนแรงในชุมชนเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าว และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้น เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้น ในขั้นแรก จึงจำเป็นต้องแก้ปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนให้ลดน้อยลงก่อน ซึ่งทุกฝ่ายต้องตระหนักว่าการแสดงความรุนแรงใน

รูปแบบใดก็ตาม ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าว จึงต้องใช้ความรุนแรงให้น้อยลง หรือเลิกใช้ความรุนแรง และต้องร่วมมือกันทั้งบ้าน โรงเรียน และชุมชน โดยต้องเป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมกับต้องปลูกฝัง กล่อมเกลา ส่งเสริมให้นักเรียนมีลักษณะนิสัย มีบุคลิกภาพ มีพฤติกรรมที่เหมาะสม มีเหตุมีผล ซึ่งจะทำให้นักเรียนรับรู้ เรียนรู้สภาพสังคมแวดล้อมได้อย่างมีเหตุผลมากขึ้น และเมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยลง รับรู้สภาพแวดล้อมอย่างเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น ก็จะส่งผลด้านบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. ความรุนแรงในชุมชนเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่ออาการซึมเศร้า และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้น เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้น ขั้นแรก จึงจำเป็นต้องลดอาการซึมเศร้าของนักเรียนให้ลดน้อยลงก่อน โดยบิดา มารดา ครู อาจารย์ และบุคคลที่ใกล้ชิดกับนักเรียน ต้องช่วยกันหาสาเหตุของอาการซึมเศร้าให้ได้ พร้อมทั้งสอนวิธีการคิดแบบมีเหตุมีผล วิธีการคิดทางบวก และเมื่อนักเรียนไม่มีอาการซึมเศร้า ความหดหู่ ความท้อแท้สิ้นหวังหมดไป ความสนใจในสภาพแวดล้อมรอบตัวจะเพิ่มมากขึ้น ก็จะส่งผลด้านบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การทบทวนต่อไป

1. ควรทำวิจัยกับนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ เช่น ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หรือในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อครูอาจารย์จะได้นำผลการวิจัยไปติดตามและดูแลนักเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าว หรืออาการซึมเศร้าของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง และนำไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนโดยตรง

2. ควรทำวิจัยโดยศึกษาในพื้นที่ที่มีเยาวชนก่อคดีอาชญากรรมจำนวนมาก เพื่อตรวจสอบสาเหตุของความล้มเหลวทางการเรียนว่าเกิดจากความรุนแรงในชุมชนหรือไม่

3. ควรทำวิจัยโดยนำตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงและคาดว่าจะส่งผลต่อความล้มเหลวทางการเรียน เช่น การ์ตูนที่มีความรุนแรง เกมที่มีความรุนแรง หรือสื่อโทรทัศน์ที่มีความรุนแรงเป็นต้น เพื่อพัฒนาโมเดลต่อไป

4. ควรทำวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาเจาะลึกในพื้นที่ที่มีความรุนแรงสูงว่า ความรุนแรงเกี่ยวข้องกับความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

กัลญา แก้วอินทร์. (2545). *ภาวะซึมเศร้าและปัญหาพฤติกรรมในเด็กวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษา* โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสุขภาพจิต, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชไมพร ทวีศรี รังสรรค์ วรวงศ์ และ ชัยนัครธร ปทุมานนท์. (2542). ลักษณะทางสังคมที่นำไปสู่ความรุนแรงและการกระทำความผิดในวัยรุ่นและเยาวชน. *วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย*. 7(2), 101-110.

ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2545). “เรื่องราว” ของความรุนแรงในสังคมไทย: ฆ่าฟันศพ ฟอฆ่าลูก และอื่นๆ อีกมาก.

รัฐศาสตร์สาร, 23(3), 130-160.

ชัยวัฒน์ สถาปิตานนท์. (2539). ความรุนแรงในสังคมไทย. รัฐศาสตร์สาร, 19(3), 6-15.

ชั้นฤทัย กาญจนจิตรา กฤตยา อาชวนิจกุล และวาสนา อิ่มเอม. (2542). ความรุนแรงต่อผู้หญิง: ปัญหาที่ยังซ่อนเร้น.

ประชากรและการพัฒนา, ปีที่ 19 (ฉบับที่ 6), 1-2.

ดวงใจ กสานติกุล. (2538). ตำราจิตเวชศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). โมเดลอิสระ: สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทพันธ์ ชินล้ำประเสริฐ. (2546). รายงานวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ข้อมูลและสังเคราะห์งานวิจัยด้านความรุนแรง

ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย อัสสัมชัญ.

รัตโนทัย พลับรูการ. (2539). ความก้าวร้าวรุนแรงในสังคมปัจจุบัน. วารสารสาธารณสุขศาสตร์, 26(3), 206-209.

วิชรา จรูญผล. (2550). การวิเคราะห์พหุระดับของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 5(1), 18-32.

วีรบุษ ปิณฑวนิช. (2547). ทำไมยังปฏิรูปผลการเรียนยิ่งตกต่ำ. สานปฏิรูป, 7(77), 12-17.

ศักดิ์ศรี บริบาลบรรพตเขตต์ และสุรพล ปธานวนิช. (2538). แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมกรรมการกระทำผิดของ

เด็กและเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คันสนีย์ ฉัตรคุปต์. (2545). สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา

ลาดพร้าว.

สยามทักษิณ. (2547, 18 มิถุนายน). ผลวิจัยไอคิวเด็กไทย ต่ำกว่ามาตรฐาน 66%. มติชนรายวัน.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2545). วิจัยพบเด็กไทยไอคิวต่ำใกล้ปัญญาทึบ กระตุกรัฐเร่งแก้ไข. วันที่ค้นข้อมูล

16 สิงหาคม 2549, เข้าถึงได้จาก <http://www.nrct.net/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=51>

สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2545). ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ ปีการศึกษา 2545. สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

สุขภาพจิต. (2545). ความรุนแรงในครอบครัว. วันที่ค้นข้อมูล 21 สิงหาคม 2549, เข้าถึงได้จาก

http://www.thaimental.com/article_htdocs/article_detail.asp?number=302

อรพรรณ เมฆสุกะ. (2542). ภาวะซึมเศร้าของเด็กนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. วชิรเวชสาร, 43(2), 85-92.

อังคณา ปรีชาเมตตา และดวงใจ กสานติกุล. (2541). การรับรู้ของผู้ปกครองที่มีต่อภาวะซึมเศร้าของนักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และโรงเรียนพุทธจักรวิทยา. ใน หนังสือประชุมวิชาการ

ประจำปี 2541 ราชวิทยาลัยจิตแพทย์และสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย (หน้า 18). กรุงเทพฯ:

แพทย์สมาคมแห่งประเทศไทย.

อำพล สุอำพัน. (2542 ก). ความรุนแรงในบ้าน. ใน ไพรัตน์ พุกษชาติคุณากร (บรรณาธิการ), จิตเวชศาสตร์สำหรับ

ประชาชน (หน้า 23-24). เชียงใหม่: โรงพิมพ์นันทพันธ์.

- อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม. (2542). ความรุนแรงในสังคม: แนวทางแก้ไข. รายงานการประชุมวิชาการสุขภาพจิต ปี 2542 เรื่อง ความรุนแรงในสังคม: ทางออกอยู่ที่ไหน (หน้า 11-21). นนทบุรี: วงศ์กมลโปรดักชั่น.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ และดุสิต ลิขนะพิชิตกุล. (2539). ภาวะซึมเศร้าในเด็กนักเรียนมัธยมต้นในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 41(กรกฎาคม 2539), 162-173.
- อุมาภรณ์ ภัทรวณิชย์. (2549). การถูกฆ่าตาย: ภาพสะท้อนความรุนแรงในสังคมไทย. *ประชากรและการพัฒนา*, 26 (6), 7.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1986). *A Social Cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Beck, A. T. (1967). *Depression: Clinical, experimental, and theoretical aspects*. New York: Harper & Row.
- Beck, A. T. (1972). Cognition, anxiety, and psychological disorder, In Spielberger, C.D.(ed.). *Anxiety, current trends in theory and research volume 2*. New York: Academic Press: 343-354.
- Berkowitz, L. (1983). Aversively stimulated aggressive: Some parallels and difference in resources in research with animals and human. *American Psychologist*, 38, 1135.
- Mason, G. (2002). *The Spectacle of Violence Homophobia, Gender and Knowledge*. London and New York: Routledge.
- Schwartz, D., & Gorman, A. H. (2003). *Community violence exposure and children's academic functioning*. *Journal of Educational Psychology*, 95(1), 163-173.